

Uitvoeringsprogramma VTH 2025 Gemeente Dantumadiel

1. Inleiding

Voor u ligt het Uitvoeringsprogramma VTH-taken 2025 van de gemeente Dantumadiel. Met dit uitvoeringsprogramma geven wij uitvoering aan de wettelijke verplichting om zowel voor vergunningverlening als ook toezicht en handhaving jaarlijks de Uitvoerings- en handavingsstrategie 2024-2028 (U&H strategie) van een operationele invulling te voorzien. Dit uitvoeringsprogramma geeft een overzicht van de VTH-taken en voorgenomen activiteiten die wij in 2025 gaan uitvoeren. Naast de voorgenomen activiteiten komen ook ad hoc zaken, zoals klachten en meldingen voor. Daarvoor is ook capaciteit en tijd opgenomen.

Het programma is een vervolgstap op de uitwerking van de U&H strategie 2024-2028 en de daarbij behorende risicoanalyse 2025.

Het VTH-beleid is van toepassing op alle taken op het gebied van Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving in het omgevingsrecht die door de gemeente worden uitgevoerd. Dit zijn de zogenoemde 'thuis-taken'. De VTH-taken die extern worden uitgevoerd door bijvoorbeeld ketenpartners zoals de FUMO en de Veiligheidsregio (VRF), doorlopen een eigen beleidscyclus. Deze activiteiten zijn niet opgenomen in het VTH-beleid en daarom ook niet in dit uitvoeringsprogramma.

Verhouding tot externe VTH-werkzaamheden

FUMO

De FUMO voert voor de Friese gemeenten de werkzaamheden uit die vallen onder het Basistakenpakket en alle andere bedrijven voor onze gemeente. Dit betreffen taken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving op de onderwerpen bodem, asbest en milieu. Deze taken voert zij in mandaat uit. Dat doet zij op basis van een in 2023 vastgesteld uniform VTH-beleid voor de basistaken en een Jaarprogramma VTH Fryslân basistaken.

VRF

Voor alle gemeenten voert de Veiligheidsregio Fryslân (VRF) als ketenpartner de reguliere risicobeheersingstaken uit. Het betreft grotendeels ook VTH-taken op gebied van evenementen, omgevingsveiligheid, repressief advies, structureel terugdringen van ongewenste en onechte meldingen en brandveilig leven. De VRF/brandweer heeft haar prioriteiten verwoord in het Beleidsplan Veiligheid.

In een dienstverleningsovereenkomst is afgesproken om naast de reguliere risicobeheersingstaken ook maatwerkpakket 2 van de VRF/brandweer af te nemen. Dit betreft het toezicht op brandveilig gebruik van bouwwerken. De handhaving is echter een thuistaak die de gemeente zelf uitvoert.

2. Ontwikkelingen

De Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging voor het bouwen (Wkb) zijn twee belangrijke wetgevingsontwikkelingen die aanzienlijke veranderingen met zich meebrengen voor de U&H taken. In de nieuwe U&H strategie 2024-2028 en de risicoanalyse 2025 zijn deze ontwikkelingen omschreven en verwerkt. Dit is het eerste uitvoeringsprogramma dat is gebaseerd op de nieuwe doelstellingen en prioritering. Ondanks het feit dat er slechts één jaar is gewerkt met de veranderde wet- en regelgeving hebben wij hiermee een zo optimaal mogelijk uitvoeringsprogramma opgesteld. Naar verwachting zullen de jaren 2025, 2026 en 2027, naast het uitvoeren van het programma, dan ook in het teken staan van het opdoen van ervaringen in de praktijk en het verzamelen van data in verband met de verplichte verslaglegging over doelbereiking. De volgende uitvoeringsprogramma's kunnen hierop waar dat nodig blijkt worden aangepast. In ieder geval beoordelen wij elk jaar de risicoanalyse en de gestelde prioriteiten op houdbaarheid.

Doelstellingen

In de U&H strategie zijn doelen gesteld voor de uitvoering en handhaving voor de periode 2024-2028. Tijdens deze beleidsperiode willen wij het volgende realiseren:

Een gesloten beleidscyclus voor de U&H-taken

- Er is een nieuw beleidsplan waarin keuzes worden gemaakt en prioriteiten bepaald;
- Er worden jaarlijks uitvoeringsprogramma's en jaarverslagen opgesteld;
- Er vindt jaarlijks monitoring en evaluatie plaats.

De Uitvoerings- en handavingsstrategie is de basis voor besluitvorming

- Vergunningverlening, toezicht en handhaving worden uitgevoerd aan de hand van de vastgestelde prioriteiten.

De U&H-taken worden op een professionele wijze en op een kwalitatief hoog niveau uitgevoerd

- U&H strategieën en werkwijzen worden op de juiste wijze toegepast.

3. Prioritering

Bij het opstellen van de U&H strategie zijn de prioriteiten aan de hand van de integrale risicoanalyse 2025 bepaald.

De prioriteiten zijn van verdere invulling voorzien in dit uitvoeringsprogramma en daarbij is ook de capaciteit opgenomen die wij inzetten voor de uitvoering van dit programma. Bij de jaarlijkse evaluatie van beleid en uitvoering checken wij of de prioritering en de capaciteit zo nodig bijgesteld moet worden. Bijvoorbeeld omdat er wetswijzigingen zijn overtredingen vaker of juist minder vaak voorkomen en/of een groter of kleiner effect hebben dan verwacht. Verder spelen ook politieke context (nieuwe verkiezingen, nieuw college) en maatschappelijke ontwikkelingen een rol. Kern van het werk is de lijst met hoge en gemiddelde prioriteiten, zoals tot stand gekomen via de risicoanalyse 2025. De lijst is voor de leesbaarheid opgenomen in dit programma.

Tabel Prioriteiten met **Hoog** en *Middel* Risico

Taakveld Bouwen en RO	Bouwen gevolgklasse 3, Illegale (ver)bouw
	<i>Bouwen gevolgklasse 2, Aan en uitbouw en bijgebouwen, Bouwwerken: geen gebouw zijnde (groot)</i>
Gebruiksfunctie (brandveiligheid)	Gezondheidszorgfunctie (met bedgebed) en Industriefunctie (zwaar)
	<i>Gezondheidszorgfunctie overig, Bijeenkomstfunctie school, kinderopvang, onderwijsfunctie middelbaar onderwijs, logiesfunctie, industriefunctie, Agrarische functie en Celfunctie(s)</i>
Strijdig gebruik (Omgevingsplan)	<i>Bedrijfsmatige activiteit waar niet toegestaan</i>
Slopen	Slopen met asbest (particulier), illegale sloop
	<i>Sloophmelding zonder asbest (particulier)</i>
Erfgoed	Monumenten (Rijks- en archeologische monumenten), Bouwen binnen het historisch waardevolle dorpskern Slopen binnen het historisch waardevolle dorpskern
BOPA	Buitenplanse omgevingsplan activiteit (BOPA) Complex
	<i>BOPA eenvoudig</i>
Aanleggen	<i>Activiteiten waarvoor een aanlegvergunning vereist is</i>
Milieu en Natuur	Milieu gerelateerde klachten, Illegale afvalverwijdering (dumpingen, verbranding)
	<i>Milieubelastende activiteiten Meldingen/informatieplichten voor het oprichten/wijzigen van Mba's</i>
Landschappen	<i>Landschappelijke, natuur en cultuurhistorische waarden (groene wetgeving)</i>
Natuur	Flora en fauna activiteit (signalering)
Bomen	Monumentale bomen,
	<i>Beschermde bomen en houtopstanden</i>
Bodem	<i>Bodemactiviteit, Bodemrapportages, Toepassen (vervuilde) grond tot 25 m³</i>
Water	<i>Vervuiling oppervlakte water (signalering)</i>
Watersystemen	<i>verstoppingen (vet e.a.) en aantasting rioolsysteem</i>
Publiek domein	<i>Fout parkeren</i>
Evenementen	Evenementen C
	<i>Evenementen B en A</i>

Horeca/alcohol	Alcohol schenken onder 18 jaar
	<i>Alcoholvergunning</i>
Ondermijning	Drugshandel en/of teelt of productie van drugs vanuit woningen, dumpen drugsafval, drugsgebruik openbare ruimte
	<i>Betreden door burgemeester gesloten woning, lokaal of bijbehorend erf, Drugshandel en drugsgebruik in de openbare ruimte, Intrekken vergunning o.g.v. de Wet bibob, Verstoring openbare orde vanuit woning (art. 174a Gemeentewet)</i>
Gebruik openbare ruimte	<i>Vervuiling openbare ruimte (hondenpoep, wildplas, zwerfafval), Hinderlijke beplanting / gevaarlijke voorwerpen, Overlast jeugd, Stoken/open vuur</i>
Dieren	<i>Bijtincidenten</i>

4. Vergunningverlening Omgevingswet

Beschikbare capaciteit 2025

Het merendeel van de Omgevingswet taken ligt bij team Omgeving en Economie. Een beperkt aantal taken die betrekking hebben op het werkveld van de vergunningverleners Omgevingswet /APV worden uitgevoerd door het Klant Contact Centrum (KCC). Afgelopen jaar is zijn vanwege de opstartfase de vergunningverleners voor ingezet.

Functie	Aantal fte	
Vergunningen	2,6fte	(waarvan 0,6 tijdelijk)
Totaal fte	3640	uren

In de Omgevingswet wordt gesproken over omgevingsvergunningen met activiteiten. Deze activiteiten kunnen zijn: bouwen, milieu, handelen in strijd met ruimtelijke ordening, brandveilig gebruik, kappen, inrit/uitweg, reclame etc. Er zijn dus verschillende combinaties van activiteiten in één omgevingsvergunning mogelijk.

Aantallen

In tabel is de planning aangegeven van het aantal verwachte taken en benodigde middelen. De planning is gebaseerd op geschatte cijfers omdat niet is te zeggen of de cijfers van afgelopen jaar representatief zijn. Daarnaast is waar nodig rekening met verwachte invloeden van gewijzigde wetgeving, grote projecten, landelijke tendensen.

Voor de vergunningverlening Bouw zijn er inmiddels vaste medewerkers. Voor het inwerken en overdragen van de lopende werkzaamheden zijn nog inhuurkrachten noodzakelijk. Daarnaast wordt er vanaf 2024 met het nieuwe CLO systeem gewerkt. Voor het inwerken en het systeem eigen maken is dit jaar extra tijd ingeruimd.

Procedures en taken	Aantal	Uren per eenheid	Uren totaal
Registratie, casemanagen werkverdeling			850
Proces verkennen/beoordelen initiatief	100	4	400
Klantcontact			725
Omgevingsvergunningen			
Activiteit bouwen	110	10	1100
Binnenplanse omgevingsactiviteit	5	12	60
Buitenplanse omgevingsactiviteit	3	15	45
Kappen van bomen	15	4	60
Reclame	5	3	15
Aanleg	16	5	80
Overig	10	3	30
Bouwen (bouwtechnische melding)	20	4	80

Maatwerkvoorschrift bouw -en sloopwerkzaamheden BBL	10	6	60
Slopmeldingen	45	3	135
Totaal benodigde uren			3640

Aandachtspunten

Toetsing van vergunningaanvragen (en meldingen) gebeurt risico-gestuurd. Dit betekent in de praktijk dat activiteiten waar de kans dat het misloopt en/of de impact groot is dieper getoetst worden dan activiteiten waarbij dit niet of minder het geval is.

Daarnaast wordt gewerkt aan een effectieve werkwijze met betrekking tot de overdracht van de verleende vergunningen naar de toezichthouders voor het toezicht op die verleende vergunningen. Hiervoor wordt Centric Leefomgeving (CLO) gebruikt. Centric leefomgeving is in de loop van 2024 ingericht voor de toezichthouders bouw/RO. De vergunningverleners Bouw/RO/KCC maken al gebruik van CLO. In 2025 wordt verder gewerkt aan de uitrol van CLO.

5. Toezicht Omgevingswet

Beschikbare capaciteit 2025

De toezichthouders Bouw houden o.a. toezicht op bestaande en in uitvoering zijnde bouw- en sloopwerken, inclusief de gemeentelijke monumenten. Daarnaast wordt gecontroleerd op illegale bouw en sloop en op strijdigheden met planologische voorschriften. Het team bestaat uit:

Functie	Aantal fte
Toezichthouder Omgevingswet	2 fte
Totaal fte	2,0 fte

De urenverdeling is als volgt uit:

Een van de toezichthouders is lid van de Ondernemingsraad dit neemt ongeveer 384 uren in beslag op jaarbasis.

Beschikbare uren	Aantal uur
Totaal	2432 uur

Taken

Taken	Aantal	Uren (per eenheid)	Uren totaal
Omgevingsvergunning bouwen	60	5	300
Omgevingsvergunning planologisch	8	5	40
Gereed melding Wet kwaliteitsborging			100
Handhavingsverzoeken controles	15	16	240
Klachten en meldingen	40	3	120
Hercontroles voortgang handhavingsproces	20	2	40
Omgevingsvergunning aanleg inrit / uitrit	3	4	12
historisch waardevolle dorpskern, historische lintbebouwing en bij monumenten			100
beschermde boomwallen, elzensingels en houtopstanden en monumentale bomen			108
Omgevingsvergunning handelsreclame	3	2	6
Slopmeldingen	40	1,5	60
Vergunningsvrije bouwwerken	-		60
Toezicht illegale bouw / sloop / handelsreclame	-		200
Omgevingsvergunning uitvoeren van werk of werkzaamheden	4	1,5	6
Strijdig gebruik omgevingsplan	-		200

Inrichting CLO/Chepp	-		400
Taken brandveilig gebruik	-		60
Ondermijning			100
Uitzetten bouw	40	5	200
Overige werkzaamheden			80
Totaal uren			2432

Prioriteiten bouw

In het volgende overzicht zijn de prioriteiten voor het toezicht binnen het taakveld bouwen nader uitgewerkt. Voor elke prioriteit is een taakomschrijving aanwezig en het doel en beoogd effect omschreven. Daarnaast is de wijze van toezichthouden in het overzicht opgenomen. Voor het stellen van de prioriteiten is een integrale risicoanalyse uitgevoerd.

Omgevingsvergunning bouwactiviteit planologisch		Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaving op naleven regels omgevingsvergunning.		
Doel	Het behouden en verbetering van kwaliteit fysieke leefomgeving.		
Beoogd effect	Bouwwerken die voldoen aan de voorschriften van de omgevingsvergunning.		
Toezicht	Het toezicht bestaat uit incidenteel en steekproefsgewijs toezichthouden. Afhankelijk van de gevolgklasse kan de prioriteit worden opgeschaald of afgeschaald.		
Omgevingsvergunning bouwactiviteit technisch		Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaving op naleven voorschriften Besluit bouwwerken leefomgeving.		
Doel	Het voorkomen van onveilige situaties en ongezonde leefomstandigheden.		
Beoogd effect	Bouwwerken die voldoen aan het BBL		
Toezicht	Het toezicht bestaat uit incidenteel en steekproefsgewijs toezichthouden. Afhankelijk van de gevolgklasse kan de prioriteit worden opgeschaald of afgeschaald. Bouwwerken met gevolgklasse 1 worden getoetst door een onafhankelijke kwaliteitsborger. De prioriteit voor deze bouwwerken is laag. Bouwwerken met gevolklassen 2 en 3 worden getoetst door de gemeente. De prioriteit is voor deze bouwwerken gemiddeld tot hoog. Dit wordt mede bepaald door de gebruiksfunctie.		
Gereed melding bouw WKB		Prioriteit	Laag
Taakomschrijving	Handhaving op gereed melding bouw WKB		
Doel	Het voorkomen van onveilige situaties en ongezonde leefomstandigheden		
Beoogd effect	Bouwwerken die voldoen aan de bouwtechnische eisen van het Besluit bouwwerken leefomgeving.		
Toezicht	De kwaliteitsborger toets deze bouwwerken aan de bouwtechnische eisen. Het toezicht vindt hoofdzakelijk plaats op basis van het opgeleverde rapport van de kwaliteitsborger.		
Vergunningsvrije bouwwerken		prioriteit	Laag
Taakomschrijving	Handhaven op bouwen volgens BBL en welstands-excessenregeling		
Doel	Voorkomen onveilige situatie en ernstige strijd met redelijke eisen van welstand.		
Beoogd effect	Vergunningsvrije bouwwerken die veilig zijn en geen welstandsexcessen opleveren.		
Toezicht	Vergunningsvrije bouwwerken zijn o.g.v. landelijke wetgeving vergunningsvrij. De prioriteit is laag. Het toezicht vindt hoofdzakelijk plaats op basis van een klacht, melding of handhavingsverzoek.		
Rijksmonumentenactiviteit		Prioriteit	Hoog
Taakomschrijving	Handhaven op naleven voorschriften omgevingsvergunning rijksmonumentenactiviteit.		
Doel	Beschermen en behouden rijksmonumenten		
Beoogd effect	Uitvoering overeenkomstig de omgevingsvergunning		
Toezicht	Op de verleende vergunningen zal actief en structureel toezicht worden houden.		

Omgevingsvergunning activiteit slopen (planologisch en monumenten)		Prioriteit	Hoog
Taakomschrijving	Handhaving naleven omgevingsvergunning voor de activiteit slopen		
Doel	Planologisch slopen volgens de omgevingsvergunning en BBL van monumenten in de gemeente.		
Beoogd effect	Uitvoering overeenkomstig de omgevingsvergunning		
Toezicht	Het planologisch slopen heeft een gemiddelde prioriteit. Het toezicht is incidenteel en steekproefsgewijs. Het slopen binnen historisch waardevolle dorpskern, historische lintbebouwingen en slopen bij monumenten heeft een hoge prioriteit. Het toezicht bestaat uit actief en structureel toezichthouden		

Sloopmelding		Prioriteit	Hoog	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven op slopen volgens voorschriften BBL			
Doel	Het voorkomen van onveilige en ongezonde situaties bij het slopen en/of verwijderen van asbest.			
Beoogd effect	Uitvoering overeenkomstig het BBL en Asbestverwijderingsbesluit.			
Toe-zicht	Sloopmeldingen met asbest hebben een hoge prioriteit. Op deze melding wordt actief, planmatig en structureel toezicht gehouden. Sloopmeldingen zonder asbest hebben de prioriteit gemiddeld. Deze meldingen worden incidenteel en steekproefsgewijs gecontroleerd.			

Illegale (ver)bouw		Prioriteit	Hoog	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven op bouwactiviteiten zonder vergunning of melding. Regels omgevingsplan en BBL.			
Doel	Voorkomen van onveilige situaties door illegale bouw, behoud van de kwaliteit van de omgeving. Een situatie die voldoet aan het omgevingsplan en BBL.			
Beoogd effect	Afname illegale (ver)bouwactiviteiten			
Toe-zicht	Binnen historisch waardevolle dorpskern, historische lintbebouwingen bij monumenten heeft de activiteit een hoge prioriteit. Het toezicht is actief, planmatig en structureel. Buiten deze gebieden en niet bij monumenten heeft de activiteit in beginsel een gemiddelde prioriteit. Afhankelijk van het soort bouwwerk en/of de omvang van de (ver)bouwactiviteit kan opgeschaald of afgeschaald worden. Het toezicht bestaat uit incidenteel, steekproefsgewijs toezicht. Het toezicht vindt ook plaats n.a.v. meldingen en tijdens rondes door de gemeente naar geplande toezichtbezoeken.			

Illegaal slopen		Prioriteit	Hoog	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven op veilig en verantwoord slopen. Regels omgevingsplan en BBL.			
Doel	Voorkomen onveilige en ongezonde situaties, beschermen nabijgelegen bouwwerken en zorgen voor gescheiden sloopafval.			
Beoogd effect	Afname illegale sloopactiviteiten			
Toe-zicht	Binnen historisch waardevolle dorpskern, historische lintbebouwing en bij monumenten heeft de activiteit een hoge prioriteit. Buiten deze gebieden en niet bij monumenten heeft de activiteit in beginsel een gemiddelde prioriteit. Afhankelijk van het soort bouwwerk, wel of geen asbest en/of de omvang van de sloopactiviteit kan opgeschaald of afgeschaald worden. Het toezicht bestaat uit incidenteel, steekproefsgewijs toezicht. Het toezicht vindt ook plaats n.a.v. meldingen en tijdens rondes door de gemeente naar geplande toezichtbezoeken.			

Illegale handelsreclame		Prioriteit	Laag	
Taakomschrijving	Handhaven op het aanbrengen van reclame-uitingen zonder vergunning. Regels APV.			

Doel	Beschermen van de kwaliteit en veiligheid van de fysieke leefomgeving
Beoogd effect	Afname illegale handelsreclame
Toezicht	De activiteit heeft een lage prioriteit. Het toezicht bestaat uit incidenteel, gebiedsgericht en steekproefsgewijs toezichthouden. Het toezicht vindt hoofdzakelijk plaats op basis van een klacht, melding of handavingsverzoek.

Prioriteiten ruimtelijke ordening

In het volgende overzicht zijn de prioriteiten voor het toezicht binnen het taakveld ruimtelijke ordening nader uitgewerkt. Voor elke prioriteit is een taakomschrijving aanwezig en het doel en beoogd effect omschreven. Daarnaast is de wijze van toezichthouden in het overzicht opgenomen. Voor het stellen van de prioriteiten is een omgevingsanalyse en integrale risicoanalyse uitgevoerd.

Omgevingsvergunning BOPA complex		Prioriteit	Hoog
Taakomschrijving	Handhaving op naleven voorschriften omgevingsvergunning BOPA		
Doel	Het voorkomen van onveilige situaties en behouden kwaliteit fysieke leefomgeving.		
Beoogd effect	Bouwwerken en/of gebruik van gronden in overeenstemming met de omgevingsvergunning.		
Toezicht	Het toezicht bestaat uit actief, planmatig en structureel toezichthouden. Het bouwwerk en/of het gebruik wordt uitvoerig getoetst.		
Omgevingsvergunning BOPA eenvoudig		Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaving op naleven voorschriften omgevingsvergunning BOPA		
Doel	Het voorkomen van onveilige situaties en behouden kwaliteit fysieke leefomgeving.		
Beoogd effect	Bouwwerken en/of gebruik van gronden in overeenstemming met de omgevingsvergunning.		
Toezicht	Het toezicht bestaat uit incidenteel en steekproefsgewijs toezichthouden. De prioriteit kan worden opgeschaald of afgeschaald. Dit is afhankelijk van de BOPA. Het bouwwerk, gebruik, gebruiksfunctie en de omgeving zijn hierin bepalende factoren.		
Omgevingsvergunning voor het uitvoeren van werk of werkzaamheden (aanleg)		Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven van het uitvoeren van een werk of werkzaamheden overeenkomstig de omgevingsvergunning		
Doel	Het behoud van de landschappelijke, cultuurhistorische en ruimtelijke waarden van gronden.		
Beoogd effect	Aanleg overeenkomstig de verleende vergunning		
Toezicht	De activiteit heeft een gemiddelde prioriteit. Afhankelijk van de aard, omvang van de werkzaamheden kan worden opgeschaald of afgeschaald. Het toezicht zal hoofdzakelijk bestaan uit incidenteel, steekproefsgewijs en/of projectmatig toezichthouden.		
Bedrijfsmatige activiteit waar niet toegestaan		Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven op strijdig gebruik omgevingsplan door bedrijfsmatige activiteit. Regels omgevingsplan.		
Doel	Zorgdragen voor een veilige en schone fysieke leefomgeving, behoud van de kwaliteit van de omgeving en een goede ruimtelijke ordening (evenwichtige toedeling van functies aan locaties).		
Beoogd effect	Afname aantal bedrijfsmatige activiteiten strijdig met omgevingsplan		
Toezicht	De activiteit heeft een gemiddelde prioriteit. Afhankelijk van de aard, omvang en locatie van de bedrijfsmatige activiteit kan worden opgeschaald of afgeschaald. Het toezicht zal hoofdzakelijk bestaan uit incidenteel, steekproefsgewijs en/of projectmatig toezichthouden.		

Wonen waar niet toege- staan		Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven op strijdig gebruik omgevingsplan. Regels omgevingsplan.		
Doel	Zorg dragen voor behoud van de kwaliteit van de omgeving		
Beoogd effect	Afname van het aantal klachten en overtredingen		
Toezicht	Het toezicht vindt hoofdzakelijk plaats op basis van een klacht, melding of handhavingsverzoek.		
Permanente bewoning van een recreatieverblijf		Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven op activiteiten in strijd met recreatiebestemming. Regels omgevingsplan.		
Doel	Voorkomen dat er permanent wordt gewoond in recreatieverblijven.		
Beoogd effect	Afname van het aantal klachten en overtredingen		
Toezicht	Het toezicht vindt hoofdzakelijk plaats op basis van een klacht, melding of handhavingsverzoek.		

Toezicht Milieu

Wij hebben onze milieutaken ondergebracht bij de Fryske Utfieringstsjinst Milieu en Omjouwing (FUMO). Voor een aantal taken, de zogenaamde basistaken, is dit wettelijk verplicht. Daarnaast zijn de bodemtaken en de bedrijfsmatige asbesttaken ondergebracht bij de FUMO.

Prioriteiten milieu, natuur en water

In het volgende overzicht zijn de prioriteiten voor het toezicht binnen het taakveld milieu, natuur en water nader uitgewerkt. Voor elke prioriteit is een taakomschrijving aanwezig en het doel en beoogd effect omschreven. Daarnaast is de wijze van toezichthouden in het overzicht opgenomen. Voor het stellen van de prioriteiten is een integrale risicoanalyse uitgevoerd.

Milieubelastende activiteiten (Mba's)		Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven milieuregelgeving voor Mba's. Regels omgevingsplan en BAL. Handhaven op veranderingen Mba's zonder vergunning of melding.		
Doel	Het beschermen van het milieu en beperken van de risico's voor de fysieke leefomgeving.		
Beoogd effect	Afname aantal klachten en geconstateerde overtredingen. Geconstateerde overtredingen worden beëindigd		
Toezicht	Het toezicht bestaat uit incidenteel en steekproefsgewijs toezichthouden. Het toezicht wordt ingepland op basis van een controlefrequentie afhankelijk van het risico dat de Mba met zich meebrengt. De controlefrequentie wordt in het zaaksysteem bijgehouden. Het toezicht kan zowel aangekondigd als onaangekondigd uitgevoerd worden en eventueel integraal in samenwerking met ketenpartners.		
Melding voor het oprichten/wijzigen van een Mba		Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven op nieuwe en geactualiseerde meldingen van Mba's. Regels omgevingsplan en BAL.		
Doel	Het beschermen van het milieu en beperken van de risico's voor de fysieke leefomgeving.		
Beoogd effect	Mba's inwerking conform melding		
Toezicht	Betreft milieutoezicht in het kader van oprichten of wijzigen van een Mba. Na oplevering vindt een controle plaats. Het toezicht is meldingsgericht, incidenteel en waar mogelijk integraal met bouwtoezicht en/of brandveiligheid.		
Milieu gerelateerde klachten en meldingen		Prioriteit	Hoog
Taakomschrijving	Handhaven milieuregelgeving bij activiteiten in de fysieke leefomgeving		
Doel	Het beschermen van het milieu en beperken van de risico's voor de fysieke leefomgeving.		

Beoogd effect	Afname aantal klachten en meldingen. Geconstateerde overtredingen worden beëindigd	
Toezicht	Het toezicht is klacht of melding gestuurd	
Beschermde boomwallen, elzensingels en houtopstanden		Prioriteit
		Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven op het kappen van bomen en vellen van houtopstanden in strijd met omgevingsplan.	
Doel	Het in stand houden van waardevolle bomen en houtopstanden binnen de gemeente	
Beoogd effect	Afname meldingen en overtredingen kappen waardevolle bomen en houtopstanden	
Toezicht	Het toezicht wordt gebiedsgericht, steekproefsgewijs en melding gestuurd uitgevoerd.	
Omgevingsvergunning voor het kappen van een boom		Prioriteit
		Laag
Taakomschrijving	Handhaving op naleven voorschriften omgevingsvergunning kappen van een boom.	
Doel	Het voorkomen van onveilige situaties en behouden biodiversiteit/natuur fysieke leefomgeving.	
Beoogd effect	Kappen in overeenstemming met de omgevingsvergunning.	
Toezicht	Het toezicht bestaat uit incidenteel en steekproefsgewijs toezichthouden.	
Toezicht landschappelijke, natuurlijke en cultuurhistorische waarden		Prioriteit
		Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven op illegale activiteiten binnen de landschappelijke, natuurlijke en cultuurhistorische waarden. Regels omgevingsplan.	
Doel	Het in stand houden van de waarden zoals beschermd in het omgevingsplan	
Beoogd effect	Afname meldingen en overtredingen	
Toezicht	Het toezicht wordt gebiedsgericht, steekproefsgewijs en melding gestuurd uitgevoerd.	
Monumentale bomen		Prioriteit
		Hoog
Taakomschrijving	Handhaven op het zonder vergunning kappen van monumentale bomen.	
Doel	Het in stand houden van monumentale bomen binnen de gemeente	
Beoogd effect	Afname meldingen en overtredingen	
Toezicht	Het toezicht wordt gebiedsgericht, steekproefsgewijs en melding gestuurd uitgevoerd.	
Verbranden van afvalstoffen (ook vreugdevuren)		Prioriteit
		Hoog
Taakomschrijving	Handhaven op het verbod om zonder vergunning afvalstoffen te verbranden. Regels APV en BAL.	
Doel	Beschermen van het milieu en beperken van de risico's voor de fysieke leefomgeving.	
Beoogd effect	Afname klachten, meldingen en overtredingen	
Toezicht	Het toezicht wordt uitgevoerd op basis van afgegeven ontheffingen, is gebiedsgericht en melding gestuurd.	
Dumpen van afvalstoffen		Prioriteit
		Hoog
Taakomschrijving	Handhaven op het illegaal dumpen van afvalstoffen. Regels APV en BAL.	
Doel	Beschermen van het milieu en behouden van een schone en veilige fysieke leefomgeving	
Beoogd effect	Afname klachten en overtredingen	
Toezicht	Het toezicht is gebiedsgericht en wordt structureel tijdens (integrale)toezicht rondes uitgevoerd. Het toezicht is daarnaast ook klacht en melding gestuurd.	
Flora en fauna activiteit (signalering)		Prioriteit
		Hoog
Taakomschrijving	Signaalfunctie bij handhaven regelgeving flora en fauna activiteit. Regels BAL.	
Doel	Beschermen flora en fauna	
Beoogd effect	Afname meldingen en overtredingen	

Toezicht	Het toezicht bestaat uit signaaltoezicht. De taak maakt onderdeel uit van het integraal toezichthouden en wordt uitgevoerd op basis van meldingen of tijdens geplande controlerondes/bezoeken. Geconstateerde overtredingen worden gemeld bij bevoegde instanties.		
Vervuiling oppervlaktewater (signalering)		Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Signaalfunctie bij handhaven regelgeving oppervlaktewater.		
Doel	Beschermen waterkwaliteit oppervlaktewater. Voorkomen verontreiniging.		
Beoogd effect	Afname meldingen en overtredingen		
Toezicht	Het toezicht bestaat uit signaaltoezicht. De taak maakt onderdeel uit van het integraal toezichthouden en wordt uitgevoerd op basis van meldingen of tijdens geplande controlerondes/bezoeken. Geconstateerde overtredingen worden gemeld bij bevoegde instanties.		

6. Vergunningverlening APV en BW

Beschikbare capaciteit 2024

De vergunningverleners APV en Bijzondere Wetten behandelen vergunningaanvragen, aanvragen om een ontheffing en meldingen in het kader van de APV en BW.

Functie	Aantal fte	
Vergunningverlener APV/BW	1,67 fte	
Tijdelijk	0,33	
	2 fte	2800 uren

Taken en middelen

In tabel is de planning aangegeven van het aantal verwachte taken en de benodigde middelen. De planning is gebaseerd op cijfers van de afgelopen twee jaren. Verder zijn de ontwikkelingen op landelijke niveau hierin meegenomen. Ontheffingen voor carbidschieten worden door veiligheid afgehandeld.

Taken	Aantal	Uren (per eenheid)	Uren Totaal
Inrichting CLO en uitfasering GISVG			250
Bibob			300
Alcoholwet vergunning	5	20	100
Alcoholwet ontheffing	38	4	63
Evenementenvergunningen	54		600
Evenementenmeldingen	30	5	150
Exploitatievergunning	1	20	20
Geluidsontheffing	7	2	14
Vergunning gehandicaptenparkeerkaart	6	5	30
Vergunning voor kabels en leidingen	49	5	245
Ontheffing overig	11	3	43
Verklaringen van geen bezwaar voor doortocht	19	4	76
Standplaatsen	10	5	50
Aanwezigheidsvergunning (speelautomaten)	1	3,0	3
Overig	30	2,5	75
Algemene werkzaamheden (o.a. ondersteuning KCC, backoffice klantcontacten, REX)			781
Totaal uren			2800

7. Toezicht Publiek Domein

De toezichthouders publiek domein zien toe op de uitvoering en naleving van regels uit de Algemene Plaatselijke Verordening (APV), Alcoholwet en andere bijzondere wetgeving. De toezichthouders publiek domein hebben een BOA bevoegdheid. Hiervoor is 2,67 fte beschikbaar. Voor 2025 is er 3 fte beschikbaar. Het team bestaat uit:

Functie	Aantal fte	
Toezichthouder Publiek Domein		2,67
Tijdelijk		0,33
Totaal fte	3 fte	

Taken en middelen

Taken	Aantal	Uren (per eenheid)	Uren Totaal
Evenementen/festiviteiten	-	-	118
Spreekuur Dorpen			90
Overleggen intern/extern (politie afstemming/samenwerking)/trainingen lokaal overleg			188
Verplichte her-en bijscholing		100	300
Afhandeling meldingen overlast, etc.			750
Alcoholwet	3	5	15
Speelautomaten	2	4	8
Schenken/verkoop alcohol onder 18 jaar		Controles worden extern uitgevoerd	
Toezicht APV			964
Jeugdoverlast (openbare orde)	-	200	200
Oud en Nieuw			100
Gevaarlijke honden	3	36	108
Digitaal opkopers register	-	270	250
Standplaatsen	-		45
Wet goed verhuurderschap			102
Registratie BRS, Fixie=klachten = meldingen)/CLO			540
Ondermijning:			
Incidenten veiligheid/ maatschappelijke onrust			150
Controles digitaal opkopersregister (DOR)			0
Ogen en oren in de wijken en buurten.Bijvoorbeeld het signaleren van afwijkend gedrag van jongeren.			In combinatie met jeugdoverlast
Ondermijning/georganiseerde criminaliteit (PRIORITEIT) - ogen en oren in de buurten en dorpen/aanspreekpunt			In combinatie met spreekuur/toezicht APV
Drugshandel/productie van drugs vanuit woningen, dumpen drugsafval, Drugshandel/Drugsgebruik openbare ruimte, sluiting pand op basis van de Opiumwet.			In combinatie met toezicht APV
Voorlichting agrarische ondernemers			72
Controle bedrijven(-terreinen)			140
Controles wet goed verhuurderschap			60
Totaal			Uur 4200

Prioriteiten publiekdomein

In het volgende overzicht zijn de prioriteiten voor het toezicht binnen het taakveld publiekdomein nader uitgewerkt. Voor elke prioriteit is een taakomschrijving aanwezig en het doel en beoogd effect omschreven.

ven. Daarnaast is de wijze van toezichthouden in het overzicht opgenomen. Voor het stellen van de prioriteiten is een omgevingsanalyse en integrale risicoanalyse uitgevoerd.

Evenement C	Prioriteit	Hoog
Taakomschrijving	Handhaven voorschriften vergunning en regelgeving rondom evenementen. Handhaven openbare orde en veiligheid.	
Doel	Zorgdragen voor een veilig en ordelijk verloop van evenementen. Beperken van risico's algehele veiligheid en beperken overlast fysieke leefomgeving.	
Beoogd effect	De evenementen voldoen aan de vergunningvoorschriften. Afname klachten, meldingen en overtredingen.	
Toezicht	Het toezicht is vergunninggericht en structureel. Er wordt integraal toezicht gehouden met de veiligheidsregio en bouwtoezicht op veiligheidsaspecten. In de openbare ruimte wordt door Boa's toezicht gehouden op openbare orde en drankregelgeving. Er wordt samengewerkt met ketenpartners waaronder de politie.	
Evenement B	Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven voorschriften vergunning en regelgeving rondom evenementen. Handhaven openbare orde en veiligheid.	
Doel	Zorgdragen voor een veilig en ordelijk verloop van evenementen. Beperken van risico's algehele veiligheid en beperken overlast fysieke leefomgeving.	
Beoogd effect	De evenementen voldoen aan de vergunningvoorschriften. Afname klachten, meldingen en overtredingen.	
Toezicht	Het toezicht is vergunninggericht en incidenteel. Er wordt integraal toezicht gehouden met bouwtoezicht op veiligheidsaspecten. In de openbare ruimte wordt door Boa's toezicht gehouden op openbare orde en drankregelgeving.	
Evenement A	Prioriteit	Laag
Taakomschrijving	Handhaven voorschriften vergunning of melding. Handhaven openbare orde en veiligheid.	
Doel	Zorgdragen voor een veilig en ordelijk verloop van evenementen.	
Beoogd effect	De evenementen voldoen aan de vergunningvoorschriften. Afname klachten, meldingen en overtredingen.	
Toezicht	Het toezicht is objectgericht en vindt klachtgericht plaats tijdens het evenement.	
Alcoholvergunning	Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven voorschriften en vergunning Alcoholwet horecabedrijven	
Doel	De verkoop van alcohol op een verantwoorde manier te laten gebeuren.	
Beoogd effect	Afname klachten en overtredingen	
Toezicht	Het toezicht is incidenteel en steekproefsgewijs waarbij actief wordt gereageerd op klachten en meldingen. Nieuw verleende en/of gewijzigde vergunningen worden altijd gecontroleerd.	
Exploitatievergunning	Prioriteit	Laag
Taakomschrijving	Handhaven voorschriften en vergunning exploitatie openbare inrichting	
Doel	Hinder en overlast voor de fysieke leefomgeving van de openbare inrichting en verstoring van de openbare orde tegen te gaan	
Beoogd effect	Afname klachten en overtredingen	
Toezicht	Het toezicht is objectgericht, minimaal en vindt hoofdzakelijk plaats op basis van een klacht of melding.	
Schenken alcohol <18 jaar	Prioriteit	Hoog
Taakomschrijving	Handhaven verbod verkoop detailhandel en schenken alcoholische dranken vanuit horeca aan jongeren < 18 jaar.	
Doel	Tegengaan van alcoholgebruik door jongeren <18 jaar	
Beoogd effect	Afname klachten en overtredingen	

Toezicht	Het toezicht wordt extern uitgevoerd.	
Terrassen	Prioriteit	Laag
Taakomschrijving	Handhaven voorschriften vergunning of gebruiksregels	
Doel	Bewaken veiligheid, leefbaarheid en ruimtelijke kwaliteit fysieke leefomgeving	
Beoogd effect	Afname klachten en overtredingen	
Toezicht	Het toezicht is objectgericht, minimaal en vindt hoofdzakelijk plaats op basis van een klacht of melding.	
Speelautomaten	Prioriteit	Laag
Taakomschrijving	Handhaven regelgeving speelautomaten	
Doel	Tegengaan van gokverslaving	
Beoogd effect	Afname klachten en overtredingen	
Toezicht	Het toezicht is objectgericht, minimaal en vindt hoofdzakelijk plaats op basis van een klacht of melding. Controle op speelautomaten maakt onderdeel uit van integrale controles bij horeca.	
Standplaatsen	Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven op het innemen van standplaatsen overeenkomstig de standplaatsenvergunning en/of geldende beleidsregels	
Doel	Het beperken van overlast en zorgen voor verkeersveiligheid	
Beoogd effect	Afname klachten en overtredingen	
Toezicht	Het toezicht is incidenteel en steekproefsgewijs waarbij actief wordt gereageerd op klachten en meldingen. Nieuw verleende en/of gewijzigde vergunningen worden altijd gecontroleerd.	
Voorwerpen op, aan en boven de weg	Prioriteit	Laag
Taakomschrijving	Handhaven op het correct aanbrengen van voorwerpen op, aan of boven de weg	
Doel	Voorkomen van verkeersonveilige situaties en schade aan weg of wegmeubilair	
Beoogd effect	Afname klachten en overtredingen	
Toezicht	Het toezicht is gebiedsgericht, minimaal en vindt hoofdzakelijk plaats op basis van een klacht of melding.	
Fout parkeren	Prioriteit	Laag
Taakomschrijving	Handhaven op fout parkeren.	
Doel	Het voorkomen van parkeerexcessen.	
Beoogd effect	Afname klachten en overtredingen.	
Toezicht	Het toezicht is gebiedsgericht en vindt plaats op basis van een klacht of melding.	
Hinderlijk (excessief) Fout parkeren	Prioriteit	Hoog
Doel	Het voorkomen van parkeerexcessen	
Taakomschrijving	Handhaven op hinderlijk (excessief) fout parkeren.	
Doel	Het tegengaan van verkeersonveilige situaties belemmering verkeer (waaronder voetgangers)	
Beoogd effect	Afname klachten en overtredingen	
Toezicht	Het toezicht is gebiedsgericht	
Parkeerexcessen / Auto-wrakken/aantasting groenvoorziening	Prioriteit	Laag
Taakomschrijving	Handhaven oneigenlijk gebruik van de weg/groenvoorziening	
Doel	Zorgdragen voor de verkeersveiligheid en woon- en leefklimaat.	
Beoogd effect	Afname aantal klachten/meldingen	

Toezicht	Het toezicht is gebiedsgericht, minimaal en vindt hoofdzakelijk plaats op basis van een klacht of melding.	
Sluiting pand door burge-meester	Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven sluiting pand o.g.v. art. 174 a Gemeentewet	
Doel	Aanpakken overlast en risico's voor fysieke leefomgeving	
Beoogd effect	Afname aantal klachten/meldingen overlast. Preventieve werking.	
Toezicht	Het toezicht is objectgericht, structureel en maakt onderdeel uit van de surveillancerondes.	
Vervuiling openbare ruimte	Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven op vervuilingen in de openbare ruimte	
Doel	Het behouden van een schone leefomgeving	
Beoogd effect	Afname aantal klachten/meldingen vervuiling.	
Toezicht	Het toezicht is gebiedsgericht, steekproefsgewijs en daarnaast klacht of melding gestuurd.	
gevaarlijke voorwerpen	Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven op gevaarlijke voorwerpen in de fysieke leefomgeving	
Doel	Zorgdragen voor de (verkeers)veiligheid op de weg en in de fysieke leefomgeving	
Beoogd effect	Afname aantal klachten/meldingen	
Toezicht	Het toezicht is objectgericht, structureel en maakt onderdeel uit van de surveillancerondes.	
Hinderlijk gedrag in de openbare ruimte, waaronder verboden drankgebruik en overlast jeugd	Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven op hinderlijk gedrag in de openbare ruimte	
Doel	Beperken hinderlijk gedrag en overlast in de openbare ruimte	
Beoogd effect	Afname aantal klachten/meldingen hinder en overlast	
Toezicht	Het toezicht is gebaseerd op klachten en meldingen	
Overlast houtstook	Prioriteit	Laag
Taakomschrijving	Handhaven op regels voor particuliere houtstook	
Doel	Voorkomen luchtvervuiling en overlast omgeving	
Beoogd effect	Afname aantal klachten/meldingen	
Toezicht	Op basis van klachten en meldingen Kan integraal worden opgepakt met toezicht vanuit milieu of bouw.	
Stoken en open vuur	Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven op voorschriften ontheffing	
Doel	Zorgdragen voor het veilig en ordelijk stoken en aanleggen van vuur in de open lucht.	
Beoogd effect	Afname overtredingen, klachten en meldingen.	
Toezicht	Het toezicht is ontheffingsgericht, gebiedsgericht en incidenteel.	
Overlast dieren	Prioriteit	Laag
Taakomschrijving	Handhaven op overlast veroorzaakt door dieren	
Doel	Wegnemen/beperken overlast voor de omgeving	
Beoogd effect	Afname klachten en meldingen.	
Toezicht	Het toezicht is minimaal en vindt hoofdzakelijk plaats op basis van een klacht of melding.	
Bijtincidenten	Prioriteit	Gemiddeld
Taakomschrijving	Handhaven op bijtincidenten door honden	

Doel	Voorkomen onveilige situaties met honden. Voorkomen letsel aan personen of andere dieren. Recidive voorkomen.
Beoogd effect	Afname incidenten en meldingen.
Toezicht	Het toezicht is hoofdzakelijk gericht op incidenten en meldingen. Wanneer er sancties zijn opgelegd is het toezicht, in ieder geval voor een bepaalde periode, structureel voor dat geval.

8. Handhaving

Beschikbare capaciteit 2025

De juristen behandelen bezwaar- en beroepsprocedures en handhavingszaken en geven gevraagd en ongevraagd juridisch advies en bewaken de juridische kwaliteit. Het team bestaat uit:

Functie	Aantal fte	
Jurist Omgeving en Economie	2,56 fte	
		3584 uren

Taken en middelen

In tabel is de planning aangegeven van het aantal verwachte taken en de benodigde middelen. De planning is dat ook de juristen in 2025 in CLO gaan werken.

Taken	Aantal	Uren (per eenheid)	Uren Totaal
Vooraankondiging	20	10	200
Opleggen bestuurlijke maatregel	12	20	240
Behandelen handhavingsverzoek	10	20	200
Behandelen bezwaarschriften	20	36	864
Behandelen beroep	6	50	300
Behandelen hoger beroep	4	30	120
Juridische kwaliteitszorg			200
Juridisch advies RO			660
juridisch advies Veiligheid/Grondzaken/vragen	-		400
Overig (o.a. REX)/CLO			400
Totaal uren			3584

Programma handhaving

De operationele doelen voor handhaving zijn:

- Formele verzoeken tot handhaving, klachten en meldingen met betrekking tot de fysieke leefomgeving (niet geplande activiteiten) worden zo vlot als mogelijk in behandeling genomen. De afhandeling leggen wij jaarlijks vast in een klachtenoverzicht (onderdeel jaarverslag). De prioritering en risico's zijn hierin mede bepalend. In samenspraak met partijen wordt gezocht naar een passende oplossing waarbij de eigen verantwoordelijkheid van een ieder wordt gestimuleerd;
- Mede op basis van het jaarlijks klachtenoverzicht en analyse daarvan beoordelen wij welke klachten wij met proactief beleid kunnen voorkomen;
- 90% van de geplande controles op omgevingsvergunningen wordt uitgevoerd;
- De registratie van toezicht en handhaving is op orde;
- Het naleefbeeld op de gestelde prioriteiten monitoren wij. Het naleefdoel is daarbij minimaal 90%;
- 90% van alle handhavingsbeschikkingen houden stand in een eventuele bezwaar- of beroepsprocedure.

9. Monitoring en evaluatie

Na afloop van elk kalenderjaar wordt het uitvoeringsprogramma geëvalueerd. Deze evaluatie wordt opgenomen in het jaarverslag. Op basis van deze evaluatie kunnen conclusies worden getrokken over het opgestelde beleid en de uitvoering daarvan. In 2025 zal er nieuw VTH-beleid worden opgesteld. Het geldende plan is verouderd. Zijn de juiste doelen gesteld? Moet de aandacht worden verschoven naar een ander beleidsveld? Moet er op een andere wijze toezicht worden gehouden? Deze en andere vragen worden in de evaluatie beantwoord. De evaluatie kan leiden tot aanpassing van het beleid en is input voor het opstellen van het uitvoeringsprogramma voor het nieuwe kalenderjaar. Dit uitvoeringsprogramma en het jaarverslag worden vastgesteld door het college en het college geeft kennis van het beleid aan de gemeenteraad. Tevens kan de provincie Fryslân om deze stukken vragen in verband met het Interbestuurlijk Toezicht (IBT). De provincie heeft bij de VTH-taken een toezichthoudende rol.